

کلمه نخست

پویایی مسجد

دهه فجر انقلاب اسلامی و اعیاد در پیش روی قربان و غدیر خم را تبریک و تهنیت می گوئیم. بیست و چهارمین سالگرد پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، فرصت مغتنمی است تا درباره جایگاه مسجد در دوران اوج گیری انقلاب و عصر جمهوری اسلامی اندکی تأمل و تدبر کنیم. جمهوری اسلامی ایران در بیست و چهار سال گذشته فراز و فرودهای فراوانی به خود دیده که فراتر از درس آموزی و عبرت اندوزی، سزاوار اندیشه کردن و نظریه پرداختن است. در این میان، مساجد بویژه در برهه گسترش و تعمق ریشه های انقلاب اسلامی و همچنین دوره هشت ساله دفاع مقدس، نقشی در خور و بسزا ایفا کرده اند. ضرورتی که هم اکنون بیش از گذشته احساس می شود، ارتقای جایگاه مسجد در جامعه است. البته بازیابی جایگاه شایسته مسجد در عصر ارتباطات و جهانی شدن، مستلزم پژوهش، برنامه ریزی، همت والا و عزم قوی است.

در تاریخ نهضت اسلامی ایران - بویژه از سال ۱۳۴۲ تا پیروزی انقلاب اسلامی - با توجه به این که رسانه های گروهی و ارتباط جمعی، جملگی در اختیار رژیم شاهنشاهی بود و نیروهای انقلابی از حق هرگونه فعالیت فرهنگی، سیاسی و اجتماعی محروم بودند، مساجد فراگیرترین نهاد برای آگاهانیدن مردم و اطلاع رسانی، و همچنین مناسبترین پایگاه برای سازماندهی و هدایت گرایشهای انقلابی ملت بود. نقش مسجد در تاریخ نهضت اسلامی را می توان در دو عنوان دسته بندی کرد؛ الف. نقش فرهنگی و رسانه ای ب. نقش سازماندهی و هدایت.

نقش فرهنگی و رسانه ای: در رژیم پهلوی، مردم از هر صنف و طبقه کم و بیش با نابسامانیهای فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در زندگی روزانه آشنا بودند و هر کس متناسب با یافته ها و دانسته های خویش، تحلیلی از علل و انگیزه های نابسامانی و همچنین تصویری از ایده آلهای خود داشت. مساجد در این زمینه نقش بسیار خطیری به عهده داشتند. سخنرانیهایی که در مساجد، حسینیه ها و مکانهای مذهبی توسط روحانیان و دانشگاهیان ایراد می شد، مردم را بیش از پیش از ابعاد فساد، ظلم، تبعیض و بیعدالتی که در سازمانهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی رژیم رایج بود، آشنا می کرد. مسجد همان قدر که در طرد رژیم طاغوت از سوی مردم نقش داشت، در خوداندیشی، خودشناسی و بازیابی هویت اسلامی ملت ایران نیز مؤثر بود. مردم در نهاد مسجد، هویت خویش را باز یافتند و به سنتهای اصیل، آرمانهای والا و ارزشهای انسانی فرهنگ و تمدن اسلامی و ایرانی گردن نهادند و برای تحقق آنها کمر همت بستند.

نقش سازماندهی و هدایت: مسجد در سازماندهی مردمی که برای بهبود حیات خود و جهت تحقق مدینه فاضله اسلامی انگیزه مند بودند، نقشی بسزا داشت. مسجد پایگاه گردهم آمدن نیروهای مردمی و انقلابی، خاستگاه تظاهرات و ابراز اعتراض مردم و کانون همدلی و همیاری آنان بود. خانواده هایی که برای پیشبرد انقلاب در حال اعتصاب بودند و یا در بازداشتگاه و زندان بسر می بردند، از سوی اهالی مسجد، تدارک و حمایت می شدند. مسجد همچنین در سازمان دادن به کمکهای بلاعوض و نوع دوستانه مردم برای خانواده های بی سرپرست و احیاناً آسیب دیده همچون بازماندگان زلزله طبرستان، نقش عمده ای داشت.

با پیروزی انقلاب اسلامی و برپایی جمهوری اسلامی ایران، مسجد در دوران انقلاب به انجام رسیده بود. اما در شرایط جدید، وظیفه بس خطیر نگاهبانی از این دستاورد را به عهده داشت. پیروزی زود هنگام انقلاب اسلامی، استکبار جهانی را به توطئه چینیهای سیاسی و اقدامات نظامی واداشت که سرانجام به جنگ تحمیلی عراق علیه ایران انجامید.

در طول هشت سال دفاع مقدس، مساجد در انگیزش مردم و بویژه جوانان برای عزیمت به جبهه های جنگ و دفاع از کيان جمهوری اسلامی، نقش عمده داشتند. پایگاه بسیج بیست میلیونی در مساجد استقرار یافت و علاوه بر اعزام نیروی انسانی، کمکهای نقدی و کالایی اهالی هر محل برای جبهه های جنگ نیز، پس از آماده سازی و بسته بندی توسط نیروهای داوطلب زن و

مرد، از مساجد برای تدارک و پشتیبانی جبهه ها ارسال می شد.

با پایان یافتن سرفرازانه جنگ تحمیلی و مسئول شمرده شدن عراق به عنوان آغازگر جنگ، ناکارآمدی ماشینهای جنگی برای متزلزل کردن جمهوری اسلامی ایران آشکار شد. با تثبیت واقعیت جمهوری اسلامی علی‌رغم همه تلاشهای سیاسی و نظامی، این بار استکبار جهانی بر سیاست مبارزه فرهنگی و اعتقادی بیش از پیش پای فشرد. رویکرد جدید استکبار جهانی بویژه ایالات متحده امریکا در رویارویی با نظام اسلامی، تپی کردن مبانی، اصول و ارزشهای انقلاب اسلامی از مفاهیم اصیل آن بود به گونه ای که هم عموم مردم باورمند به انقلاب اسلامی را نا امید سازد و هم نسلهای جوان را از آرمانهای انقلاب دلزده و گریزان کند. استکبار جهانی با ساز کردن آهنگ تهاجم فرهنگی درصدد است تا قدرت معنوی، توان اندیشه ورزی و مزیت‌های ارزشی انقلاب اسلامی را تحلیل برد و نظام اسلامی را به سرنوشت پوچی، بی اعتقادی و بی هویتی گرفتار سازد تا آنچه به جای می ماند جز نهادی بی انگیزه، ناکارآمد و خنثی نباشد.

اطمینان خاطر از ثبات سیاسی و نظامی جمهوری اسلامی نباید به رخوت و سستی حاصل از فراموشی اهداف و ارزشهای والای انقلاب بیانجامد. غفلت از منافع و مصالح عمومی کشور که در چارچوب اصل ولایت فقیه و دیگر اصول قانون اساسی از سوی ملت ایران برسمیت شناخته شده است، رشته وحدت، همفکری و همیاری جامعه را می گسلد و برخورد، پراکندگی و هرزروی نیروهای آن را موجب می شود. استقلال رأی، تنوع دیدگاه‌ها و تضارب آرا در صورتی در راستای منافع جامعه خواهد بود که جملگی در راستای نیل به هدف واحدی باشند. در غیر این صورت، اختلاف و تفرقه درباره اهداف، جز به انحلال یک اجتماع نمی انجامد. به دیگر سخن، تنوع و تضارب آرا، تنها در مرتبه پیشنهاد روشها و راه حلها و ارزیابی سیاستها و خط مشیها جهت نیل به اهداف نظام اسلامی - بازگفته در قانون اساسی - پسندیده است؛ اما تردید و تشکیک درباره اهداف و ارزشهای انقلاب اسلامی، جز شکستن عهدی که با شهدا بسته شده و نقض میثاق ملی مردم که بر اصول اعتقادی اسلام استوار گشته، نیست. از این رو مساجد باید هرچه بیشتر و ژرفتر در تبیین مبانی، اهداف و ارزشهای نظام اسلامی بکوشند. البته شایسته است که مفاهیم انقلاب به گونه ای تحلیلی، منطقی و اصولی و متناسب با شرایط فکری، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مخاطبین عرضه شود. هرگونه نقش آفرینی در تنویر افکار جامعه باید دو پدیده تعیین کننده و خطیر جهان معاصر، یعنی «جهانی شدن» و «تکنولوژی اطلاعات» را در نظر داشته باشد. این دو پدیده همچون هر پدیده دیگری دارای پیامدها و کاربردهای درست و نادرست است. پس این پدیده ها را باید به عنوان یک واقعیت انکار ناپذیر به طور دقیق و ارسائی کرد تا ضمن شناخت پیامدهای نامطلوب آن، به قدرت بهره برداری از امکانات مفید و پسندیده آن دست یافت.

پدیده های جهانی شدن و تکنولوژی اطلاعات که چشمگیرترین نمود آن اینترنت است، قلمرو عمل را به گستره جهانی و سرعت عمل را به حد غیرقابل تصویری افزایش داده است. گستردگی میدان عمل و افزایش سرعت انتقال اطلاعات، جهان را به عرصه همآوردی سخت و جانکاهی تبدیل کرده است، که درنگ و کوتاهی در اقدام شایسته و بایسته، زیانها و آسیبهای چاره ناپذیری را موجب می شود. در عصر اینترنت و جهانی شدن، اقدام نکردن و در دست نداشتن ابتکار عمل بدین معنا نیست که ضمن حفظ مصونیت خود، تنها امکان تأثیرگذاری بر دیگران از دست رفته باشد. بلکه اقدام نکردن به معنای در معرض تأثیر و آسیب قرار گرفتن از سوی اقدامات دیگران است. دامنه این آسیب پذیری بویژه در حوزه فرهنگ که میدان عمل مساجد است، با توجه به امکانات دیداری و شنیداری اینترنت بسیار گسترده است. مساجد باید در برابر این تحلی بزرگ و گسترده، از امکانات و قابلیت‌های حاصل آمده از پدیده های جهانی شدن و تکنولوژی اطلاعات، کمال بهره برداری را در راستای رسالت خویش بنمایند.

مساجد می توانند با استفاده از ارتباطات شبکه ای از برنامه های مذهبی، امکانات تربیتی و تجربه های تبلیغی یکدیگر اطلاع یابند و با تبادل این اطلاعات و همکاری و همیاری در اجرای برنامه های ارشادی و تبلیغی، بر دامنه ژرفای تأثیرگذاری خود بیافزایند. مساجد همچنین می توانند با طراحی سامانه (سایت) های ویژه و متناسب با شرایط فرهنگی و اجتماعی مخاطبان خود، امکان ارتباط فردی و تأمین نیازهای روحی و معنوی آنان را فراهم آورند. شبکه جهانی اینترنت این فرصت را برای مراکز ارشادی و تبلیغی ایجاد کرده است که ضمن همفکری و همکاری با یکدیگر، در سطح جهان به تبیین مبانی، اصول و ارزشهای دینی، پاسخگویی به پرسشها و رفع ابهامها بپردازند.

پاسخگویی به ذهنیتهای پویا و رشد یافته، بویژه جوانان، دانشجویان و روشنفکران که در معرض آرا و اندیشه های دیگر فرهنگها و تمدن‌ها قرار دارند، بیش از پیش ضرورت مطالعات گسترده تر و تحقیقات تحلیلی تر و عمیق تر در معارف اسلامی را آشکار می کند. در راستای دفاع از حریم اندیشه اسلامی شایسته است که مسجد و مسجیدیان هم خود از افکار و اندیشه های مغایر، آگاهی یابند و در نقد و ارزیابی آنها بکوشند و سره از ناسره را بازشناسند و وجه امتیاز اندیشه اسلامی را بکاوند، و هم این که با یاری دیگر اصحاب اندیشه از حوزه و دانشگاه، در آگاه‌نیدن افکار جامعه تلاش کنند. به این امید که از این گذر دو خیر عاید شود؛ نخست این که درک عمیق تری از حقایق اسلام حاصل شود، و دوم این که تهاجم فرهنگی استکبار پاسخ گفته شود.

سردبیر